№ 18 Փետրվարի 3 (15) 1881 Փետրվարի 3 (15) № 18

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գին՝ 10 բուբ. կես տարվանը 6 բուբ։
Առանձին համարները 5 կոպեկով։

Թիֆլիսում գրվում են մեծաքանչ խմբագրատան մոտ։

Ձեռագրատուները չեն մեկնվում։

Редакція «Мшакъ»
Тифлисъ.

Խմբագրատունը բաց է առավոտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տոն օրերից)

Յայտարարութեան գինը հաշվվում է տողով։

Յայտարարությունների համար վճարում են
խրատարակիչ բաժին 2 կոպեկ։

„ՄՇԱԿ"
ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ
1881 թ-ԻՆ

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն դիրքով և նոյն պրոգրամմով ԱՄԵՆ ՕՐ (բացի տոն և տոներին հետեւող օրերից)։

ԳՐՈՒԹԻՒՆԱՔ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II Ռուսաստան յայտնութիւններ, III Ներքին տեսութիւն, IV Արտաքին տեսութիւն, V խառն լուրեր, VI Հեռագրեր, VII Թիֆլիսում և Բանակցական, VIII Յայտարարութիւններ։

ԼՐԱԳԻՐ ԳԻՆԸ, տարեկան 10 բուբլ. կես տարվան 6 բ., հինգ ամս. 5 բ., չորս ամս. 4 բ., երեք ամս. 3. բ. երկու ամս. 2 բ. և մի ամս. 1 բուբլ.

Դրվել կոպեկի է խմբագրութեան մէջ հեռանալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՏԱՐԵԱՆ

ԲԱՂԱՆԴԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսութիւն. Թիֆլիսի դատական պալատ։ Ս. Պետերբուրգից։ Նամակ Երեւանից։ Նամակ Շամախուց։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Գաղտնական տեսութիւն։ Բալգարիա։ Նամակ Թիֆլիսից։ Արտաքին լուրեր։—Խառն լուրեր։—Մշակի հեռագրեր։—Յայտարարութիւններ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴԱՏԱՐԱՆ

Դեկտեմբերի 29-ին կայացաւ Թիֆլիսի դատարանի նիստը, որ սկսվեցաւ անցեալ նիստի գեկուցման ընթերցանութեամբ, որի վերջանալուց յետոյ մայրաքաղաքի դեղագործ Լլիմիրզով խնդրեցաւ է քաղաքագլխից օրենքների անցնել նրա Տարցը մայրաքաղաքի գոգից անցեալ նիստին արած յայտնութիւնների ապացուցութեան մասին։ Քաղաքագլուխը մերժեց պ. Լլիմիրզովի խնդիրքը։

Ապացուցեալ մայրաքաղաքի Տարցից, թէ ինչ հեռանգների Տասա քաղաքային գանձարանը վերադարձնող յանձնաժողովը։

Գ. Զուբալովի Տարցը մեկնելու համար Տարկաւոր ենք համարում նկատել, որ նա գուսմայի անցեալ նիստերից մէկի ժամանակ առաջարկեց՝ մի յանձնաժողով ընտրել երեք մայրաքաղաքներից բաղկացած և յանձնել նրան անչապաղ վերադարձնել քաղաքային գանձարանը։ Վերադառնալիներից յետոյ մայրաքաղաքի առաջարկութիւնը ընդունվեցաւ և վերադարձնող յանձնաժողովը անչապաղ ինքներս գրեց գանձարանի վրայ։

Զարմանալի է Զուբալովի արած Տարցը այս յանձնաժողովի քննութեան հեռանգներին էր վերաբերում։

Քաղաքագլուխը պատասխանեց, որ վերադարձող յանձնաժողովը յունվարի 29-ին 2½ ժ. կէսօրից յետոյ ներկայացրեց իր գեկուցումը։ բացի այդ պ. Նահանգապետի հանձնարարութիւնը չէ առացված այդ Տարցը քննելու համար և այդ պատճառով վարչութիւնը Տարկաւոր է համարում վերադարձնութեան հեռանգների մասին տեղեկութիւնների տալը յետաձգել մինչև մեր նիստը։

Բաւականանալով այդ մեկնութեամբ գուսման սկսեց օրակարգի Տարցերը քննել, որոնք ընդամենը 9 էին և որոնցից առաջինի քննութիւնը անցեալ նիստից մնացած էր չէր վերջացած։ Այդ Տարցը Թիֆլիսի և նրա մոտից Տաշիան էր։

Անցեալ նիստին Տաշի ընթերցանութիւնը ընդհատվել էր անասունների մորթելու համար առացված Տարկի յայտնի ընթերցանման վրայ։ Այդ մասին առաջ կապալով էր տուած 30,000 ր. և բացի այդ կապալառուն արշեստական ասուռմարանին պէտք է տար 1,200 ր., որ հաշուի մէջ չէր նշանակված և որի վրայ ուշադրութիւն դարձրեց մայրաքաղաքի Պատգամաւոր Պարզիկեան, որ 30,000 ր. ասուց կապալառու այժմ չը կայ և Տարկաւոր է այդ մասին թեղնել վարչութեան անասնոցական իրաւասութեան տակ։ Վերադառնալիներից յետոյ Տարցը այդպէս էլ մնաց, մինչև որ 31,200 ր. ասուց կապալառու գտնվի։

Ապահովեալ բաւական վերադառնալիներից յետոյ ընդունվեցան մնացած Տացած բոլոր յայտնութիւնները և սկսվեցաւ եկբի յայտնութիւնների ընթերցանութիւնը։

Դատարանի ամրողջ վարչութեան համար նախատես է 67,680 ր. (վարձատրութիւն վարչութեան անդամներին, առևտրական պոլիցիային, դեսեանում մանաժողովին, զրագրատան նախ. և այլն)։ Զայնաւոր Զուբալով առաջարկում է առևտրական պոլիցիայի անդամների Տուցանքը կազմել և կամ տալ։ Առաջարկութիւնը ընդունվում է։ Նոյն մայրաքաղաքում է զրագրատան համար նշանակված 200 ր. գումարից յատկացնել 100 ր. բանաի զրատարան։ Վճարվում է 200 ր. քաղաքային վարչութեան զրագրատան համար և նախ. մէջ ուրիշ 100 ր. աւելացնել բանաի զրագրատան համար։ Երբ կարգացվեցաւ բժշկական վարչութեան նախ. յայտնագիրը, որի մասին անդամից խնդրված է ազատել այդ նախ. քաղաքը, մայրաքաղաքից մէկը հարցրեց՝ արդեօք ճշմարիտ է, որ բժշկական շատ անդամներ հանդիսութեան կայ ազանգանի վրայ։ Վերադառնալիների ժամանակ մեկնվում է, որ քաղաքային բժիշկները բան պոլիցիական պրոտասանութիւններ ունեն և որ նրանք չեն կարող առաջնայնական հանդիսութիւն անել։ Զայնաւոր Պատգամաւորի կարծիքով, եթէ լաւ քննվեն ամրողջ վարչութեան նախ. բերը, կարելի է աւելորդ նախ. գանել և նրանցով գանեա մի ուղղագրական բժիշկ ունենալ։ Վերադառնալիները վերջանում են քաղաքագլխի և մայրաքաղ. Պատգամաւորի միջև տաք խօսակցութեամբ, որի ժամանակ Պատգամաւոր առաջարկում է քաղաքագլխին բարկութեամբ չը խօսել, իսկ քաղաքագլուխը հպատակվել նրա կարգադրութիւններին։ Այդ Տարցը քուլարկեալ ժամանակ մայրաքաղաքների օրէնքով որոշված թիւ չը կար, նիստը փակվեցաւ և Տարցը անվճիռ մնաց։

Այդ նիստի ժամանակ նիստերի էր մայրաքաղաքների մեծամասնութեան բացակայութիւնը։ Ներկայ էին մոտ 26 մարդ։ Սեղ շատ տարաբեր է եղեալ մնացած մայրաքաղաքների անասարկութիւնը դէպի քաղաքային գործերը, մանաւանդ որ յունվարի 29-ին նիստ մայրաքաղաքի պէտք է ազատվին քաղաքային գանձարանը վերադարձնող յանձնաժողովի տեղեկութիւններին։

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Դեկտեմբերի 10

Ոչնչ չէ յայտնի, որ մեզ մոտ Ռուսաստանում ուսանողների վրա հարձակ են, բնչպէս մի ժամանակ ցանի վրա, կամ ոչ էլ գիտեմ, որ ամբոխը (հետաքրքիր և մեծամասնութիւնը) ուսանողներին հասարակութեան անդամ չէ համարում։

Շատ ժամանակ դեռ չէ անցել, որ Խիստ ամբոխները և որոնց նման հասարակաց ամենաստանալ կերպով ծեծում և ջարդում էին ուսանողներին «դաշանակով» և «չափանոցով»—բիլա, որովհետև մի փոքրացան, մանանեխ անելով ուսանողների վրա, արտասանեց. «Ջարդեցէք դրանց—ասիական թագաւորի թշնամիներին!» Ցանկանի ամբոխին հարկաւոր էր մի «նոյ»։

Մոսկվայի ուսանողների վարքը (յարմար է ասել հարեւանութիւնը), բնչպէս նիստում և նոր հանրապետ Պարտերը, արժանի է ամենայն գովասանքը, այնու ամենայնիւ ոչնչանի ոգեկոչը։ Ցեր Ռուսաստ, բոլորվին հանդիսված է, որ ուսանողները ապրիլ են ամենայն չարիացը։ Եթէ մէկը կուր կլլում, մէկը բարձր խօսել թաղատեում, մէկը մի գեղ պատիւ չունի. եթէ մի վանականի գլուխը խլած գրիչանոցը հիւանդացում մեռի և փոքր չը վնասած փոքրի,—մանվանքը կասեն. ուսանողը կասեց, ուսանողը ազատ ոչ ազատ, գեղ պատիւ չունի, հիւանդացեալ գրիչը արժանիս գրչներ գոգացու և այլն և այլն։

Փաստորեն այդ կարիքը (թէ «Մեկուսի» անգն է)—առաջին և ամենակարար հարցն է—որդի կոխված է մի ազգի լուսաւորիչներ, ուրեմն և բարգաւաճութիւնը։ Վերջապես մի քանի անձանց և բարենպատակ լրագրների շնորհով և ազատասիրութեամբ—ժամանակի ընթացքով, ազգի մէջ հասարակութեան և ուսանողների մէջ հասարակութեան և ուղիղ հայեացքը արմատներ էին ձգում։ յանկարծ ամոյթին փոթորիկ, յանկարծ համբարակութիւնը զուտ թառամ մի հանգամանքից՝ գրանցիչ—Մոսկվայից։

400-ից ուսանողներ, հանդարտանի առաջ բնկարերի երկար սպասելուց յետոյ, մնացած են նրա ասուց, առանց դրանան սառանալու, որ խնամեն թէ՝ ինչ պատճառով մի քանի որ առաջ 6 ուսանողներ վռնդվել են համալսարանից։ Բայց, ուստ. այդ միջոցում ժանդարմերը գաղտնի դրանց և քշեցին տարան որ ցերեկով, ոչխարի հոտի պէս. և ամենցին albadomus-ի նման մի տուն։ Ամեն ասել, թ հարկէ, այդ լուրը գանգան ապատանութիւններ արեց. ապատանիները իրանց մայրը քաղելով լացում էին, իսկ ուսանողաստանները ծաղրանում և շնորհաւորում էին իրանց alter-ego-ներին։ Բազդից տանների պատանուս արձակեցին ուսանողներին և լուսինները ոչխում է մինչև այսոր։ կարմանների կարծիքը վերջանվեց և հասասանվեց, որովհետև նրանց բարգան և ամենայն երեւոյթի միայն հետեւանքը և ոչ պատճառը. Դաբար ընդունան չէն կամ չեն ցանկանում սխալմամբ կարար քանել նրան և հետագոյ, որ ամեն միոց այդ հեռապատան գաղափար ոչնչանելու։ Ամենքը սպասում ենք թէ ինչպիսի հետեւանք կունենայ այս խոյասակ կատաստրոֆան։ Ասանենն, որ բէկասի գլխին կախով կը կոտրեն....

Այս տարի մեր մեծագոյ բաւականին ուշացաւ՝ մինչև ուսաց ծնունդ տանը (24 դեկտեմբերի) հանդիսաւոր ամեն որ խոտն էր. տաճարն ամբարը. կէսորին ամենն կամ ձիւն, իսկ ջերմաստիճանը մինչև 2—3 աստիճան ցածր էր զրոից ցոյց տալիս։ Միայն այդ օրից սկսած յանկարծ 20 աստիճան ուշացանք։ Ի հարկէ մեծ ցնծանքը և վառ հետեւանք կունենար տաք մեռնը. տաճիկն հարկ պակասութիւն կը լինիր և երկրագործ այսուհետ երկասարդութիւնը կը դրեմէր իր ամենասիրելի զուարճութիւնից—կարելի չէր լինի ոգով տաճկի վրա (ковекъ)։ Մանանեղ օրիորդները (և չարամտաս կանայք) մի այնպիսի եռանգով են փարեցում ոգով տաճկի վրա, որ կասես թէ ապրիս մեծ բարեբարութիւն են անում, երբ ձեռքերը կասուն մարմնի մէջ դրած կոպեկի տրամադրիչներ տանանկից յինուն և սաստկով ոգեսոյ բարբարութիւնից (զանազան գոր ка) թանում են և չատ անգամ բնկնում գետնի վրա ամենամանուկ կերպով։ Մինչդեռ նրանք հանգչա են հանում «իրանց քաղաքակրթութիւնը», երաժշտները ձեռնուներ հագած թաղում են վայս Зеленый островъ ազգությունց, կամ, պատրիտ ազգությունի խնդրանք, ուսաց անուն «կամարինսկի» խաղը։ Լրագրները նուռած են լինում տաճկի հանգի մէջ։

Նրանք գնալ վազում է տաճկ—այդպիսով քաղաքի բանանոցի մասերը հեշտ կապակցութիւն ունեն։ Այս օրերս բոլորովին վերջացրին երկաթուղու գիծը տաճկի վրա (Զարսկոյեսելոյ մինչև Լրանտաղա)։

Նրանք գնալ վազում է տաճկ—այդպիսով քաղաքի բանանոցի մասերը հեշտ կապակցութիւն ունեն։ Այս օրերս բոլորովին վերջացրին երկաթուղու գիծը տաճկի վրա (Զարսկոյեսելոյ մինչև Լրանտաղա)։

Ամենասարակ այսուհետ ձմեռը ուրախ է անցնում, բայց ոչ ուսանողների համար։ Իսկ ինչ ասանոյը կարկանգի է—ջուրը եկաւ։ Ջուրացը սարաս։ Դանանպէս և հայ ուսանողի այս գրութիւնն նեռ եկել ուսանողներ պատաստ պատարաններ ստանալի թանգութիւնը, միասնական չէրնը, հանձնասարար փարթամիս. ծանոթամիներ այլապէս հասարակութիւնն հետ (ասիաս), վառ կլինեն, գրաստ երեւոյթների բացակայ լինելը. այն ժամանակ պէտք է համանանալին, որ այսպիսի կեանքը թերի կրգներ ուժի։ Կարկամից, այդ երկրորդ խուսափոյց անձնասանի լինելը անեն բայլ մինչեցնում է, որ հայրենիքների ծուին էլ գաղջը է։ Ուրեմն, ասելորդ է ասել թէ որպիսի միաբարութիւն են ասելիս այդ անգին ասուցած լրագիրները։ Բայց նեռ թանձնը ուսաց և վերջացաց լրագիրները և վերցնենք միայն հայոց, խնդրն այս վերջիններից պէտք է գուրս գալենք և «Մեկուսի», իբրև բացառութիւն։ Այդ փաստերը նրան բաժին տալը մեզ է։

Նեռ ասեմ, թէ մեր «Մեկուսի» հետաքրքիր է միայն թիֆլիսում, այսինքն իր խմբագրութեան մէջ, չեմ սխալվիս։ Այսանդ նրան կարդում ենք, որ անունները թէ կատարելագործութիւնն որ ասեմանները է հասել նրա հայոյանքների մեքենան և ինչ թիրախ գործարանը, որ ժամանակին հանդէս հանենք։ Եթէ հասասանք չար լեզուներին, պէտք համարատարանի։ Բայց, ուստ. այդ միջոցում ժանդարմերը գաղտնի նրանց և քշեցին տարան որ ցերեկով, ոչխարի հոտի պէս. և ամենցին albadomus-ի նման մի տուն։ Ամեն ասել, թ հարկէ, այդ լուրը գանգան ապատանութիւններ արեց. ապատանիները իրանց մայրը քաղելով լացում էին, իսկ ուսանողաստանները ծաղրանում և շնորհաւորում էին իրանց alter-ego-ներին։ Բազդից տանների պատանուս արձակեցին ուսանողներին և լուսինները ոչխում է մինչև այսոր։ կարմանների կարծիքը վերջանվեց և հասասանվեց, որովհետև նրանց բարգան և ամենայն երեւոյթի միայն հետեւանքը և ոչ պատճառը. Դաբար ընդունան չէն կամ չեն ցանկանում սխալմամբ կարար քանել նրան և հետագոյ, որ ամեն միոց այդ հեռապատան գաղափար ոչնչանելու։ Ամենքը սպասում ենք թէ ինչպիսի հետեւանք կունենայ այս խոյասակ կատաստրոֆան։ Ասանենն, որ բէկասի գլխին կախով կը կոտրեն....

Այս տարի մեր ձմեռը բաւականին ուշացաւ՝ մինչև ուսաց ծնունդ տանը (24 դեկտեմբերի) հանդիսաւոր ամեն որ խոտն էր. տաճարն ամբարը. կէսորին ամենն կամ ձիւն, իսկ ջերմաստիճանը մինչև 2—3 աստիճան ցածր էր զրոից ցոյց տալիս։ Միայն այդ օրից սկսած յանկարծ 20 աստիճան ուշացանք։ Ի հարկէ մեծ ցնծանքը և վառ հետեւանք կունենար տաք ձմեռը. տաճիկն հարկ պակասութիւն կը լինիր և երկրագործ այսուհետ երկասարդութիւնը կը դրեմէր իր ամենասիրելի զուարճութիւնից—կարելի չէր լինի ոգով տաճկի վրա (ковекъ)։ Մանանեղ օրիորդները (և չարամտաս կանայք) մի այնպիսի եռանգով են փարեցում ոգով տաճկի վրա, որ կասես թէ ապրիս մեծ բարեբարութիւն են անում, երբ ձեռքերը կասուն մարմնի մէջ դրած կոպեկի տրամադրիչներ տանանկից յինուն և սաստկով ոգեսոյ բարբարութիւնից (զանազան գոր ка) թանում են և չատ անգամ բնկնում գետնի վրա ամենամանուկ կերպով։ Մինչդեռ նրանք հանգչա են հանում «իրանց քաղաքակրթութիւնը», երաժշտները ձեռնուներ հագած թաղում են վայս Зеленый островъ ազգությունց, կամ, պատրիտ ազգությունի խնդրանք, ուսաց անուն «կամարինսկի» խաղը։ Լրագիրները նուռած են լինում տաճկի հանգի մէջ։

Նեռ գնալ վազում է տաճկ—այդպիսով քաղաքի բանանոցի մասերը հեշտ կապակցութիւն ունեն։ Այս օրերս բոլորովին վերջացրին երկաթուղու գիծը տաճկի վրա (Զարսկոյեսելոյ մինչև Լրանտաղա)։

Ամենասարակ այսուհետ ձմեռը ուրախ է անցնում, բայց ոչ ուսանողների համար։ Իսկ ինչ ասանոյը կարկանգի է—ջուրը եկաւ։ Ջուրացը սարաս։ Դանանպէս և հայ ուսանողի այս գրութիւնն նեռ եկել ուսանողներ պատաստ պատարաններ ստանալի թանգութիւնը, միասնական չէրնը, հանձնասարար փարթամիս. ծանոթամիներ այլապէս հասարակութիւնն հետ (ասիաս), վառ կլինեն, գրաստ երեւոյթների բացակայ լինելը. այն ժամանակ պէտք է համանանալին, որ այսպիսի կեանքը թերի կրգներ ուժի։ Կարկամից, այդ երկրորդ խուսափոյց անձնասանի լինելը անեն բայլ մինչեցնում է, որ հայրենիքների ծուին էլ գաղջը է։ Ուրեմն, ասելորդ է ասել թէ որպիսի միաբարութիւն են ասելիս այդ անգին ասուցած լրագիրները։ Բայց նեռ թանձնը ուսաց և վերջացաց լրագիրները և վերցնենք միայն հայոց, խնդրն այս վերջիններից պէտք է գուրս գալենք և «Մեկուսի», իբրև բացառութիւն։ Այդ փաստերը նրան բաժին տալը մեզ է։

Նեռ ասեմ, թէ մեր «Մեկուսի» հետաքրքիր է միայն թիֆլիսում, այսինքն իր խմբագրութեան մէջ, չեմ սխալվիս։ Այսանդ նրան կարդում ենք, որ անունները թէ կատարելագործութիւնն որ ասեմանները է հասել նրա հայոյանքների մեքենան և ինչ թիրախ գործարանը, որ ժամանակին հանդէս հանենք։ Եթէ հասասանք չար լեզուներին, պէտք